

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om samhällstjänst

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I propositionen föreslås att lagen om samhällstjänst skall ändras så att vissa problem som i praktiken konstaterats förekomma vid verkställighet av samhällstjänst skall undanröjas.

Lagen skall enligt förslaget dessutom ändras så att andelen av annan verksamhet än arbete skall i samhällstjänst kunna uppgå till högst tio timmar i stället för nuvarande högst fem timmar. Innehållet i andel skall kunna vara även andra tjänster och program som är avsedda att minska återfallsbrottslighet vid sidan av nuvarande missbruksreducerande åtgärder.

I propositionen föreslås att innehållet i tjänstgöringsplanen som görs upp för utförandet av samhällstjänst skall preciseras. Dessutom skall skyldigheterna för den som dömts till samhällstjänst skrivas in i lagen

klarare än tidigare. Plikten att delta i uppgörandet av tjänstgöringsplanen och i sammankomster som är nödvändiga för verkställigheten av tjänstgöringen samt förbudet att använda rusmedel skall i synnerhet preciseras. Bestämmelser om utredning av brott mot skyldigheterna, bl.a. bestämmelserna om fastställande av rusningstillstånd och om den dömdes skyldighet att lämna utandningsprov skall också fogas till lagen.

Enligt propositionen skall även annan ådömd samhällstjänst än den vars villkor grovt brutits kunna förvandlas till fängelse. Dessutom skall vissa preciseringar av teknisk karaktär fogas till lagen.

Den föreslagna lagen avses träda i kraft ca tre månader efter att den har antagits och blivit stadfäst.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	2
ALLMÄN MOTIVERING	3
1. Nuläge.....	3
1.1. Lagstiftning och praxis	3
1.2. Nordisk lagstiftning och praxis	4
1.3. Bedömning av nuläget.....	5
2. Propositionens mål och de viktigaste förslagen.....	5
3. Propositionens verkningar	6
3.1. Ekonomiska verkningar och verkningar i fråga om organisation och personal	6
3.2. Verkningar på brottslighet.....	6
4. Beredningen av propositionen.....	6
DETALJMOTIVERING	7
1. Motivering till lagförslaget	7
2. Närmare bestämmelser.....	9
3. Ikraftträdande	9
LAGFÖRSLAGET.....	10
Lagen om ändring av lagen om samhällstjänst	10
BILAGA	12
PARALLELLTEXT.....	12
Lagen om ändring av lagen om samhällstjänst	12

ALLMÄN MOTIVERING

1. Nuläge

1.1. Lagstiftning och praxis

Innehållet i och tidpunkten för samhällstjänst

Bestämmelserna om innehållet i samhällstjänst finns i lagen om samhällstjänst (1055/1996) och i förordningen om samhällstjänst (1259/1990). Enligt 2 § i lagen svarar kriminalvårdsväsendet för verkställighet av samhällstjänst.

Enligt 1 och 3 § lagen om samhällstjänst kan den som gjort sig skyldig till ett brott dömas till samhällstjänst i stället för ett ovillkorligt fängelsestraff på högst åtta månader. Samhällstjänst omfattar minst 20 och högst 200 timmar regelbundet oavlönat arbete som utförs under övervakning. Upp till fem timmar av samhällstjänst kan dock utföras så att tjänster avsedda att minska missbruksproblem anlitas på ett sätt som godkänns av kriminalvårdsväsendet. En misslyckad samhällstjänst förvandlas i regel tillbaka till ovillkorligt fängelse.

Under samhällstjänst skall den dömda utföra oavlönat allmännyttigt arbete under fritiden. Arbetet sker enligt ett tidsschema som fastställts av kriminalvårdsväsendet. Tjänstgöringen fördelas över en period som är lika lång som det ursprungliga fängelsestraffet så att tjänstgöringen i regel äger rum två gånger i veckan i avsnitt på tre till fyra timmar. Kriminalvårdsväsendet övervakar hur tjänsten utförs. Under tiden för avtjänandet av straffet kan den dömda bo hemma och behålla sin utbildnings- eller arbetsplats.

Enligt 1 § förordningen om samhällstjänst kan tjänstgöringsplatsen för samhällstjänsten ordnas av en offentlig sammanslutning eller en offentligrättslig förening eller av en annan sammanslutning eller stiftelse som inte bedriver verksamhet i vinstsyfte. Kriminalvårdsväsendet godkänner den som ordnar tjänstgöringsplatsen och bestämmer den enskilda tjänstgöringsplatsen. När tjänstgöringsplats ordnas skall det om möjligt sörjas för att arbetsuppgifterna lämpar sig för den dömda. I allmänhet är tjänstgöringsuppgifterna av biträdande art. Kriminalvårdsväsendet är skyldigt att förbättra den dömdes förutsättningar att klara av straffet.

Med verksamhet avsedd att minska miss-

bruksproblem har man i praktiken antingen avsett att den dömda deltar i en kartläggning av missbruksproblemen och möjligheterna att åtgärda dem vid en A-klinik eller att den dömda deltar i en trafiksäkerhetskurs anordnad av Trafikskyddet. Under 2000 deltog ca 17 procent av de dömda som utförde samhällstjänst i denna verksamhet. Erfarenheterna av användningen av missbruksreducerande perioder är positiva.

Under 2001 skulle 3 556 samhällstjänststraff verkställas av kriminalvårdsväsendet. Av dessa inleddes 3 193 och slutfördes 2 711. Dagligen verkställdes i genomsnitt 1 412 samhällstjänststraff.

Enligt 5 § lagen om samhällstjänst skall verkställigheten av samhällstjänst inledas utan dröjsmål och tjänstgöringen skall enligt huvudregeln slutföras inom ett år efter att domen blivit verkställbar.

Den dömdes samtycke och lämplighet

Enligt 4 § lagen om samhällstjänst är gärningsmannens samtycke till att utföra samhällstjänst och att han eller hon kan förmodas klara av samhällstjänsten en förutsättning för att han eller hon skall kunna dömas till samhällstjänst.

Enligt 2 § förordningen om samhällstjänst skall allmänna åklagaren begära kriminalvårdsväsendet att utreda den misstänktes lämplighet för samhällstjänst om längden av det förväntade straffet tillåter att samhällstjänst döms ut i stället för fängelse.

Enligt 3 § förordningen om samhällstjänst skall kriminalvårdsväsendet, när det utreder den misstänktes lämplighet för samhällstjänst, beakta hans eller hennes förmåga och villighet att klara av tjänsten samt hans eller hennes övriga förhållanden. Samtidigt skall behovet av eventuella stödåtgärder utredas. I samband med lämplighetsutredningen skall den misstänkte informeras om innehållet i samhällstjänst och följderna av brott mot tjänstevillkoren. Därefter skall den misstänkta tillfrågas om han eller hon ger sitt samtycke till att straffet döms ut som samhällstjänst. Samtycke antecknas i lämplighetsutredningen.

En lämplighetsutredning är ett sakkunnigutlåtande i vilket speciell vikt fästs vid den misstänktes rusmedelsbruk, motivation och förmåga att sköta sina ärenden. För lämplighetsutredningen kallas

hetsutredningen kallas den misstänkte till en intervju. Dessutom inhämtar kriminalvårdsväsendet hos olika myndigheter uppgifter som behövs för lämplighetsutredningen. Syftet är att kartlägga den misstänktes livssituation och motivation att utföra samhällstjänst. Kriminalvårdsväsendet har gått in för att utarbeta enhetliga och täckande kriterier för bedömning av lämplighet och försökt skapa en praxis som säkerställer en jämställd behandling, en riktig inriktning av stödåtgärder under samhällstjänst, en realistisk bedömning av hur tjänsten avklaras samt ett ändamålsenligt val av tjänstgöringsplats.

Tjänstgöringsplatserna för samhällstjänst är vanliga arbetsplatser av vilka det inte kan krävas att de allokerar extra arbetskraft till stöd för eller övervakning av dömda som kommer till tjänstgöring eller att de förbinder sig vid arbete med dömda som har allvarliga rusmedels- eller psykiska problem. Tjänstgöringsplatsen skall dessutom kunna lita på att dess verksamhet inte äventyras av gärningar eller försummelser som begås av den som utför samhällstjänst. Med tanke på detta skall de som döms till samhällstjänst ha tillräcklig arbets- och handlingsförmåga.

Under 2001 begärde åklagarna att 8 972 lämplighetsutredningar skulle göras, varav 6 347 gjordes. Av dessa 4 805 var positiva, dvs. 76 procent av de genomförda utredningarna.

Tjänstgöringsplanen och den dömdes skyldigheter

Enligt 6 § 1 mom. lagen om samhällstjänst skall kriminalvårdsväsendet fastställa en tjänstgöringsplan med ett detaljerat tidschema och övriga villkor för tjänsten. Enligt 4 § förordningen om samhällstjänst skall kriminalvårdsväsendet göra upp tjänstgöringsplanen i samarbete med tjänstgöringsplatsen. Den som döms till samhällstjänst skall ges tillfälle att bli hörd när tjänstgöringsplanen uppgörs. Tjänstgöringsplanen skall delges den dömda i rimlig tid innan tjänstgöringen börjar. Tjänstgöringsplanen kan ändras av giltiga skäl.

Vanliga villkor som ställs i tjänstgöringsplanen för den som utför samhällstjänst är bl.a. skyldigheten att infinna sig till tjänstgöringsplatsen inom den tid som bestämts i tidschemat, att utföra tjänstgöringsuppgifterna samvetsgrant och enligt de anvisningar som meddelats samt ett förbud att bruka berusan-

de medel under tjänstgöringstiden.

I 7 § 1 mom. förutsätts att den som dömts till samhällstjänst iaktta den fastställda tjänstgöringsplanen och de föreskrifter och anvisningar som meddelats honom eller henne samt samvetsgrant utföra de uppgifter som han eller hon har fått.

Brott mot tjänstgöringsplanen

Enligt 7 § 2 mom. lagen om samhällstjänst skall kriminalvårdsväsendet ge en muntlig eller skriftlig anmärkning till en dömd som har handlat i strid med tjänstgöringsplanen eller andra villkor.

Enligt 8 § gäller det ett grovt brott mot tjänstevillkoren om den dömda inte börjar utföra samhällstjänst, avbryter den eller på något annat sätt grovt bryter mot villkoren för tjänsten. Således anses det vara ett grovt brott mot tjänstevillkoren om någon utan giltig grund t.ex. uteblir från tjänsten eller är berusad på tjänstgöringsplatsen. Kriminalvårdsväsendet skall utan dröjsmål anmäla grova brott mot tjänstgöringsvillkoren till allmänna åklagaren. Dessutom skall kriminalvårdsväsendet förbjuda att samhällstjänst inleds eller bestämma att tjänsten skall avbrytas. Allmänna åklagaren skall bedöma om samhällstjänst skall förvandlas till fängelse. Om det enligt allmänna åklagaren finns grund för förvandling, skall åklagaren utan dröjsmål yrka detta hos domstolen. Vid behov skall åklagaren bestämma att en utredning av saken skall göras. Om domstolen anser att tjänstevillkoren grovt brutits, skall den förvandla den utförda delen av samhällstjänsten till fängelse.

Enligt 6 § förordningen om samhällstjänst skall kriminalvårdsväsendet övervaka samhällstjänst genom att besöka tjänstgöringsplatsen och hålla kontakt både med den som ordnat tjänstgöringsplatsen och med den som utför samhällstjänst. Om det för den som utför samhällstjänst uppkommer laga förhinder att anlända till tjänstgöringsplatsen, skall han eller hon enligt 7 § utan dröjsmål anmäla detta till kriminalvårdsväsendet. Kriminalvårdsväsendet skall underrätta kontaktpersonen på tjänstgöringsplatsen om saken.

Under 2001 förvandlades 485 domar till samhällstjänst på nytt till fängelse genom underrättens beslut. Vanligen var okontrollerat rusmedelsbruk anledningen till att tjänsten avbröts.

1.2. Nordisk lagstiftning och praxis

Sverige

I Sverige skall kriminalvården göra en lämplighetsbedömning av den som eventuellt kommer att dömas till samhällstjänst. Trots det kan domstolen döma till samhällstjänst även åtalade vars lämplighet inte blivit bedömd.

Dom till samhällstjänst kräver den åtalades samtycke. Den åtalade kan ge sitt samtycke under rättegången. Efter att ha blivit dömd till samhällstjänst är den dömd inte skyldig att självständigt kontakta kriminalvården eller delta i uppgörandet av en tjänstgöringsplan.

I Sverige saknas en bestämmelse på lagnivå genom vilken den dömd skulle förpliktas att avhålla sig från rusmedel under tiden för samhällstjänst. Däremot konstateras i föreskrifterna om skyddstillsyn att den dömd inte får bruka berusande medel i samband med verkställighet av samhällstjänst. Lagen saknar bestämmelser enligt vilka den dömd kunde förpliktas att lämna urin- eller blodprov, om samhällstjänsten inte har kopplats ihop med missbrukarvård. Då tillämpas de bestämmelser om lämnande av urin- eller blodprov som gäller vård.

I Sverige omfattar samhällstjänst oavlönat arbete. Påföljden kan kombineras med en bestämmelse om deltagande i åtgärdsprogram eller vård.

I den svenska lagstiftningen finns ingen grund för att något annat straff än det som primärt provas skall kunna förvandlas till fängelse.

Norge

En lämplighetsutredning är ingen förutsättning för att samhällstjänst skall kunna dömas ut i Norge. I detta hänseende ändrades bestämmelserna när den nya lagen om verkställighet av straff trädde i kraft i mars 2002. I bestämmelserna om straffprocess förutsätts det dock att en utredning av den åtalades situation skall göras, om utredningen förmodas ha betydelse då beslut om straff eller andra åtgärder fattas. Kriminalvården gör numera ingen egentlig lämplighetsbedömning, utan en allmän beskrivning av den åtalade. Man kommit fram till detta förfaringssätt, eftersom man vill understryka att det är domstolen som skall bedöma målgruppen för samhällstjänst och att ingen i förväg skall uteslu-

tas från samhällstjänst.

I Norge kräver dom till samhällstjänst samtycke av den åtalade. När en dom till samhällstjänst har givits, kallar polisen den dömd till verkställighet. Detta sker i nära samarbete med kriminalvården. Den dömd deltar i uppgörandet av en tjänstgöringsplan.

Under tiden för samhällstjänst får den dömd inte vara påverkad av något berusande medel. Kriminalvården kan dessutom besluta om ett fullständigt förbud mot bruk av berusande medel som ett villkor för utförandet av samhällstjänst. Kriminalvården har befogenheter att övervaka den dömdes rusmedelsbruk och ingripa vid behov.

I Norge kan samhällstjänst omfatta samhällsnyttig tjänstgöring, deltagande i åtgärdsprogram, individuella samtal, vård samt förlikningsåtgärder.

I Norge används samhällstjänst i stället för villkorliga fängelsestraff eller som alternativ till ovillkorliga fängelsestraff på högst ett år. Om den dömd alltså bryter mot villkoren för samhällstjänst efter att ha fått anmärkning och nya villkor ställts, kan kriminalvården föra saken till domstol och yrka att det alternativa straffet skall verkställas helt eller delvis. Om den dömd har gjort sig skyldig till nya brott, skall saken anmälas till åklagaren, som prövar om saken skall föras vidare till en underrätt.

Danmark

Enligt den danska strafflagstiftningen kan domstolen bestämma att samhällstjänst skall vara ett villkor för villkorligt fängelse, om villkorligt fängelse i sig inte anses vara tillräckligt och om den dömd anses lämpa sig för samhällstjänst. I samband med lämplighetsbedömningen skall man försäkra sig om att den åtalade får tillräcklig information om reglerna och villkoren för samhällstjänsten. I Danmark har den åtalades samtycke till samhällstjänst inte krävts sedan 1992, då samhällstjänsten blev en permanent straffform. Om den som misstänks för ett brott uppger att han eller hon inte vill utföra samhällstjänst, konstateras han eller hon vara olämplig för den. I Danmark förutsätts det inte heller att den dömd skall visa eget initiativ då det gäller verkställigheten av samhällstjänst. Det konstateras inte direkt i lagen att den dömd är skyldig att bidra till uppgörandet av en tjänstgöringsplan. Om den dömd emellertid inte samarbetar för utförandet av

samhällstjänsten, är det fråga om ett brott mot villkoren som skall anmälas till domstolen.

I den danska lagstiftningen finns inga bestämmelser om att den som dömts till samhällstjänst skall avhålla sig från att bruka alkohol eller andra berusande medel under tiden för utförandet av samhällstjänst. Lagen innehåller inte heller bestämmelser om med vilka metoder ett eventuellt rusmedelsbruk i tjänst skall kunna fastställas. Domstolen kan dock då den beslutar om straff bestämma villkoren för missbrukarvård.

I Danmark kan samhällstjänst omfatta endast oavlönat arbete, inte t.ex. skyldighet att delta i åtgärdsprogram avsedda att påverka återfallsbrottslighet.

I de danska bestämmelserna om samhällstjänst utgår man ifrån att domstolen kan förvandla till fängelse bara den samhällstjänst vars villkor den dömd brutit mot. Kriminalvården skall försöka verkställa eventuella andra domar till samhällstjänst enligt de villkor som beslutats.

Island

I Island kan en gärningsman förordnas att utföra samhällstjänst i stället för ett högst sex månaders ovillkorligt fängelsestraff. Den dömd skall innan han eller hon börjar avtjäna fängelse ansöka om ett beslut hos kriminalvårdsmyndigheterna om att han eller hon kan utföra samhällstjänst i stället för fängelse. Kriminalvårdsmyndigheterna undersöker om den dömd uppfyller kriterierna för samhällstjänst. Den dömdes ansökan tolkas som samtycke till samhällstjänst. Innan ansökan avgörs, intervjuas den dömd och han eller hon får en redogörelse för bl.a. samhällstjänstens innehåll.

I Island uppmanar kriminalvården den som dömts till samhällstjänst att omedelbart anmäla sig till kriminalvården. Kriminalvården gör upp en tjänstgöringsplan. I praktiken försöker man vid uppgörandet nå ett slutresultat som tillfredsställer både myndigheterna och den dömd.

I Island får den dömd inte bruka berusande medel under tiden för utförandet av samhällstjänst. På fastställandet av rusmedelsbruk tillämpas allmänna bevisningsmetoder. Någon separat befogenhet att ta blod- eller urinprov i samband med samhällstjänst existerar inte.

I Island kan samhällstjänst omfatta endast oavlönat arbete och inte t.ex. åtgärdsprogram

avsedda att påverka återfallsbrottsligheten.

Det är inte domstolen som bestämmer att den dömd skall förordnas samhällstjänst, utan beslutet fattas av kriminalvården på den dömdes ansökan. Om den dömd har brutit mot villkoren för samhällstjänsten, är kriminalvårdsmyndigheterna behöriga att avgöra om den dömd alltså kan utföra samhällstjänst eller om han eller hon skall avtjäna resten av straffet som fängelse. Om kriminalvårdsmyndigheten konstaterar att brottet mot villkoren medför att fängelse skall avtjänas, gäller avgörandet även andra verkställbara domar till samhällstjänst än den vars villkor brutits.

1.3. Bedömning av nuläget

Andelen av åtgärdsprogram och missbrukarvård i samhällstjänst

Högst fem timmar av ett samhällstjänststraff kan avtjänas så att tjänster avsedda att minska missbruksproblem anlitas på ett sätt som kriminalvårdsväsendet godkänner. Med tanke på målen för avsnittet har andelen av annat än oavlönat arbete allmänt ansetts vara liten.

Eftersom merparten av de dömda till samhällstjänst fått sitt straff för grovt rattfylleri, finns det också ett uppenbart behov att minska missbruksproblem. Det problematiska har visat sig vara det knappa antalet timmar som står till förfogande för ändamålet. I undervisningsperioden för trafiksäkerhet finns det en disproportion mellan mängden av pedagogiskt nödvändiga saker och den utbildningstid som står till förfogande. Detta leder till att behandlingen av sakerna påskyndas, vilket torde göra det svårare för de studerande att tillägna sig dem. Det knappa antalet timmar som reserverats för reducering av missbruksproblem tvingar å andra sidan de dömda att välja mellan besöken hos en A-klinik eller trafiksäkerhetsundervisningen. Åtminstone när det gäller längre domar till samhällstjänst vore det förnuftigt att genomföra båda verksamhetsalternativen.

Det har också ansetts problematiskt att verksamhetsformerna för begränsning av återfallsbrottslighet i lagen begränsats till enbart reducering av missbruksproblem. Inom kriminalvårdsväsendet bereds för närvarande ett åtgärdsprogram för arbete med dem som dömts för våldsbrott. Enligt den nuvarande lagstiftningen om samhällstjänst kan den dömdes deltagande i andra åtgärdsprogram

än sådana som är avsedda att minska rusmedelsbruk dock inte inkluderas i samhällstjänsten.

Lämplighetsutredning som grund för dom till samhällstjänst

En domstol kan döma till samhällstjänst även utan en lämplighetsutredning. Domstolen kan också komma till ett annat resultat i bedömningen av den dömdes lämplighet för samhällstjänst än vad kriminalvårdsväsendet gjort i lämplighetsutredningen. I praktiken händer detta dock inte ofta, utan domstolarna stödjer sig i sina avgöranden på de lämplighetsutredningar som gjorts av kriminalvårdsväsendet.

Att den misstänktes lämplighet för samhällstjänst utreds omsorgsfullt har en central betydelse för hela samhällstjänstpåföljden. För bevarandet och utvidgandet av nätverket av tjänstgöringsplatser är det viktigt att de som döms till samhällstjänst har reella förutsättningar att klara av tjänsten klanderfritt.

Kriminalvårdsväsendets lämplighetsutredning är inte en formell förutsättning för att den åtalade skall kunna dömas till samhällstjänst. Det finns inget behov av en dylik ändring i det nuvarande systemet. Med tanke på lämplighetsutredningens betydelse kan det däremot anses vara en brist att bestämmelserna om lämplighetsutredning inte står på lagnivå.

Innehållet i tjänstgöringsplanen samt den dömdes skyldighet och brott mot dem

I tjänstgöringsplanen registreras tidsschemat för utförande av samhällstjänst samt övriga tjänstevillkor. Hur den dömda förutsätts handla under tjänstgöringstiden är av central betydelse för att tjänsten skall bli utförd som sig bör. Det är problematiskt med tanke på den dömdes rättsskydd att innehållet i tjänstgöringsplanen bara kortfattat beskrivits i lagen. Också bestämmelserna om den dömdes skyldigheter är bristfälliga, för de uppfyller inte grundlagens krav på hur centrala skyldigheter skall utfärdas genom lag. Som ett exempel kan det konstateras att lagen inte innehåller någon bestämmelse om den dömdes skyldighet att avhålla sig från rusmedel.

Lagen saknar bestämmelser om hur misstänkta brott mot tjänstgöringsplan och övriga villkor för samhällstjänst skall undersökas och registreras. Lagen innehåller inte heller

någon bestämmelse om att den som utför samhällstjänst skall bli hörd i sådana situationer. Dylika bestämmelser är behövliga för att behandlingen av ärendena skall vara så enhetlig som möjligt och tillräckligt grundlig i problemsituationer.

Övervakning av avhållsamhet från rusmedel

Lagen om samhällstjänst innehåller inga bestämmelser om övervakning av den dömdes rusmedelsbruk eller om kriminalvårdstjänstemännens rättigheter och skyldigheter i samband med fastställande av den dömdes rusmedelsbruk. Alkohol- eller narkotikabruk under tjänstetid är ett klart bevis på olämplighet för samhällstjänst. Avsaknaden av bestämmelser om hur rusmedelsbruk skall påvisas kan komma att undergräva tjänstgöringsplatsernas förtroende för samhällstjänstens funktionsduglighet som ett system, om man på tjänstgöringsplatserna lägger märke till att det saknas medel för att på behörigt sätt konstatera rusmedelsbruk hos dem som utför samhällstjänst. Det är särskilt besvärligt att upptäcka narkotikamissbruk och skaffa bevis för det. Att bruka narkotika eller befina sig på en tjänstgöringsplats under påverkan av droger är synnerligen problematiskt, eftersom narkotikabruk är ett brott. I praktiken har åklagaren eller domstolen inte alltid ansett kriminalvårdsväsendets utredning eller en uppfattning som endast grundar sig på sinnesförmimmelser vara tillräckliga bevis. Också bristen på pålitliga metoder för rusmedelstest kan äventyra rättsskyddet för den som utför samhällstjänst och misstänks för berusning, eftersom den dömda saknar medel att bevisa att han eller hon inte är påverkad av berusande medel eller att hans eller hennes tillstånd beror på mediciner ordinerade av en läkare.

Rusmedelsbruk hos den som utför samhällstjänst är den mest allmänna anledningen till att samhällstjänst förvandlas till fängelse. Missbruksrelaterade problem hos dem som utför samhällstjänst kommer tydligt fram såväl på tjänstgöringsplatserna som på kriminalvårdsväsendets distriktsbyråer. Det skall finnas klara bestämmelser i lagen hur rusmedelsbruk skall påvisas och hur man skall ingripa i det samt bestämmelser om parternas rättigheter och skyldigheter.

Att förvandla flera samhällstjänststraff till fängelse

Av lagen om samhällstjänst framgår inte om en domstol i de fall när villkoren för samhällstjänst brutits kan förvandla också sådan samhällstjänst som inte ännu påbörjats till fängelse. Domstolarna har tolkat lagen olika. När den dömden har grovt brutit mot villkoren för den samhällstjänst som han eller hon för närvarande utför, finns det goda grunder att anta att den dömden inte heller kommer att klara av en samhällstjänst vars verkställighet ännu inte pågår.

2. Propositionens mål och de viktiga förslagen

Propositionen har som mål att undanröja vissa problem som i praktiken observerats vid verkställighet av samhällstjänst. Dessutom är syftet att vissa grundlagsbetingade preciseringsringar skall göras i lagen.

Andelen av tjänster och åtgärdsprogram avsedda att reducera återfallsbrottslighet har ansetts vara för kort och begränsad i alternativ. I lagen skall enligt förslaget en ändring göras enligt vilken andelen av annan verksamhet än oavlönat arbete skall kunna uppgå till tio timmar och möjligheten att använda åtgärdsprogram skall utvidgas så att den skall gälla även andra åtgärdsprogram än program som hänför sig till missbrukarvården.

Lämplighetsutredningen som görs av kriminalvårdsväsendet och med hjälp av vilken domstolarna bedömer den åtalades förutsättningar att klara av samhällstjänst är inte omnämnd i lagen om samhällstjänst. En domstol kan döma den åtalade till samhällstjänst också utan en lämplighetsutredning. Enligt förslaget skall dock ett omnämnande av lämplighetsutredning fogas till lagen för att utredningens centrala betydelse för prövningen av den dömdes möjligheter att klara av tjänsten skall accentueras.

En precisering som gäller den åtalades samtycke till samhällstjänst skall enligt förslaget göras i lagen så att den åtalade skall ge sitt samtycke redan till att bli dömd till samhällstjänst, inte först till att utföra samhällstjänst. Tjänstgöringsplanen är en central handling som styr det praktiska utförandet av samhällstjänsten. Preciseringsringar som gäller innehållet i tjänstgöringsplanen skall enligt förslaget göras i lagen. Det skall fastställas att tjänstgöringsplanen skall innehålla tjänstgöringsuppgifterna i samhällstjänst och dagen då tjänsten upphör samt de nödvändiga villkoren för utförandet av tjänsten.

Det föreslås att detaljerade bestämmelser om den dömdes skyldigheter skall fogas till lagen. Dessa skyldigheter är skyldigheten att delta i uppgörandet av tjänstgöringsplanen och i de sammankomster som verkställigheten av tjänstgöringen kräver, skyldigheten att iaktta den fastställda tjänstgöringsplanen och tidsschemat för tjänstgöringen, skyldigheten att samvetsgrant utföra de uppdrag som givits samt skyldigheten att avhålla sig från bruk av rusmedel under tiden för tjänsten.

I lagen saknas bestämmelserna om hur avhållsamheten från rusmedel skall övervakas hos den som utför samhällstjänst. En bestämmelse om övervakning av avhållsamhet från rusmedel skall enligt förslaget fogas till lagen. Enligt bestämmelsen skall observationer av berusningstillstånd som av yttre kännetecken att döma är uppenbart upptecknas på behörigt sätt. Dessutom skall den dömden kunna förpliktas att lämna utandningsprov om det misstänks att berusningstillståndet beror på alkohol.

Det föreslås att i lagen tas in preciserade bestämmelser om när den dömden kan anses ha brutit mot sina skyldigheter och om påföljderna av ett brott. Även bestämmelser om förfarandet vid utredning av brott mot skyldigheter skall fogas till lagen. När en förseelse utreds skall bl.a. den dömden höras. För att säkerställa en enhetlig rättspraxis föreslås det att i lagen skall tas in en uttrycklig bestämmelse om att domstolen kan förvandla också samhällstjänst vars verkställighet inte ännu inletts till fängelse.

3. Propositionens verkningar

3.1. Ekonomiska verkningar och verkningar i fråga om organisation och personal

Propositionen har inga betydande ekonomiska och organisatoriska verkningar.

Propositionen har verkningar som hänför sig till helheten av arbetsuppgifterna för kriminalvårdsväsendets anställda, eftersom de föreslagna bestämmelserna om övervakning av avhållsamhet från rusmedel och utredning av brott mot den dömdes skyldigheter i någon mån ökar arbetsmängden för tjänstemännen på kriminalvårdsväsendets distriktsbyråer. När andelen av annan verksamhet än oavlönat arbete i samhällstjänst ökas och utvidgas, kan detta ytterligare bidra till att arbetsmängden ökar. Införandet av åtgärder för övervakning av rusmedelsfrihet kräver att tjänste-

männen vid kriminalvårdsväsendet utbildas till att fastställa berusning på behörigt sätt.

3.2. Verknningar på brottslighet

Övervakningen av avhållsamhet från rusmedel kommer förmodligen att bli något strängare än i dagens läge. Detta torde leda till en smärre ökning av antalet samhällstjänststraff som förvandlas till fängelse. Det att en domstol i fall av brott mot tjänstevillkor skall kunna förvandla också samhällstjänst vars verkställighet ännu inte inletts till fängelse, kommer förmodligen att verka i samma riktning. Lagförslaget kan dock inte antas ha betydande verknningar på brottslighet.

4. Beredningen av propositionen

Propositionen har beretts som tjänsteuppdrag vid justitieministeriet. Beredningen har skett i tätt samarbete med kriminalvårdsväsendet. Propositionsutkastet utsändes till remiss till vissa av kriminalvårdsväsendets distriktsbyråer, av åklagarämbeten och tingsrätter samt riksåklagarämbetet och rättsenheten vid brottspåföljdsverket. Remissorganen ansåg att de föreslagna ändringarna är befogade och förbättrar det nuvarande systemet för samhällstjänst. Dessutom gjorde remissorganen några motiverade förbättringsförslag som beaktats vid beredningen.

DETALJMOTIVERING

1. Motivering till lagförslaget

1 §. *Samhällstjänst.* I paragrafen regleras innehållet i samhällstjänsten. Paragrafens 2 moment skall enligt förslaget ändras så att något annat innehåll i samhällstjänst än utförande av oavlönat arbete skall kunna vara mera omfattande än nu, inte bara tidsmässigt men även innehållsmässigt.

Enligt det nuvarande systemet kan avsnitt med någon annan sysselsättning än arbete vara högst fem timmar i samhällstjänst. Mängden skall enligt förslaget höjas till tio timmar. Antalet timmar under vilka den dömda kan delta i åtgärdsprogram skall flexibelt kunna sättas i relation till den dömdes behov och antalet timmar samhällstjänstgöring. Det innebär att tio timmarna inte skall vara en självklar period för deltagande i åtgärdsprogram utan den övre gränsen för detta. Den tio timmar långa andelen kan genomföras antingen i ett eller flera avsnitt.

Dessutom föreslås det att utförande av samhällstjänst på något annat sätt än genom arbete skall vid sidan av anlitande av tjänster avsedda att minska rusmedelsproblem även kunna ske genom deltagande i åtgärdsprogram som stöder reduktion av återfallsbrottslighet. Under de senaste åren har flera åtgärdsprogram inriktade på att förbättra de dömdas och intagnas möjligheter att reda sig och på att minska återfallsbrottslighet har tagits i bruk på brottspåföljdsområdet, både i kriminalvården och i fängvården. Ett program som används i arbetet med dem som dömts för våldsbrott har beretts vid kriminalvårdsväsendet. Ett program som är inriktat på att motivera dem som upprepade gånger gjort sig skyldiga till trafikfylleri att uppsöka vård utvecklas också för närvarande. Kriminalvårdsväsendet har även i övrigt färdigheten att bereda, utarbeta och införa olika åtgärdsprogram som är avsedda att reducera återfallsbrottslighet hos de dömda. Som exempel kan citeras den gruppverksamhet för informering om antiberoenden som utarbetats i samarbete mellan utvecklingscentrumet Tyynele och tre fängelser. Ett annat exempel är missbruksintervjuer som genomförs som pararbete och som har som syfte att inverka på den intervjuade så att han eller hon identifierar sina missbruksproblem och börjar behandla dem. Inom kriminalvårdsväsendet har

åtgärdsprogrammen också kallats för "arbetsprogram". För att skapa enhetlighet skall begreppet åtgärdsprogram som redan blivit vedertaget i fängvården enligt förslaget fogas till paragrafen.

4 §. *Samtycke och lämplighet.* Paragrafen gäller samtycke och lämplighet för utförande av samhällstjänst hos den som skall dömas till detta straff. En uttrycklig bestämmelse om att lämpligheten för samhällstjänst av den som misstänks för ett brott skall fastställas med hjälp av en lämplighetsutredning som utarbetats av kriminalvårdsväsendet enligt 3 § förordningen om samhällstjänst skall enligt förslaget fogas till paragrafen.

Enligt 3 § 1 mom. förordningen om samhällstjänst skall kriminalvårdsväsendet när det utarbetar en lämplighetsutredning beakta den misstänktes förmåga och villighet att klara av tjänsten samt hans eller hennes övriga förhållanden. Samtidigt skall behovet av eventuella stödåtgärder utredas. På grundval av dessa omständigheter skall kriminalvårdsväsendet bedöma och uttala sig om huruvida den som misstänks för ett brott har färdigheter att klara av de skyldigheter som utförandet av samhällstjänsten kräver. I lämplighetsutredningen skall en så sanningsenlig bild som möjligt ges om den misstänktes möjligheter att avtjäna samhällstjänststraffet på behörigt sätt. Med tanke på samhällstjänstens trovärdighet och bevarandet av tjänstgöringsplatser är det viktigt att de som saknar faktiska förutsättningar att klara av samhällstjänsten ~~Det döms till fängelse~~ som begär att en lämplighetsutredning skall göras. Det har inte föreskrivits att lämplighetsutredning skulle vara en förutsättning för domar till samhällstjänst. Domstolen kan alltså ta ställning till den åtalades lämplighet även utan kriminalvårdsväsendets uttalande. I samtliga fall skall domstolen dock bedöma lämpligheten för samhällstjänst. I praktiken har domstolarnas och kriminalvårdsväsendets uppfattningar om de dömdas lämplighet i huvudsak överensstämt med varandra. Samhällstjänststraff har dömts ut också utan att kriminalvårdsväsendet uttalat sig i lämplighetsfrågan. Delvis har detta berott på att väntan på en lämplighetsutredning kunde ha inneburit att domstolsbehandlingen hade fördröjts. I de fall där ingen lämplighetsutredning begärs hos kriminal-

vårdsväsendet får den dömd i regel ingen detaljerad information om samhällstjänst eller om hur han eller hon väntas förbinda sig vid tjänstgöringsvillkoren. Detta kan försämrade förutsättningarna för avtjänandet av straffet. När ett omnämnande av att lämpligheten skall fastställas genom en lämplighetsutredning fogas till lagen, torde detta medföra att åklagarna och domstolarna mera frekvent inhämtar utredningar.

En precisering enligt vilken gärningsmannen skall ge sitt samtycke redan till att bli dömd till samhällstjänst, inte först till att utföra den, skall enligt förslaget dessutom fogas till paragrafen.

5 §. *Tidpunkt för verkställigheten.* Paragrafen gäller tidpunkten för verkställighet av samhällstjänst. Utgångspunkten är att verkställigheten skall inledas utan dröjsmål och straffet skall fullt avtjänas inom ett år efter att domen blivit verkställbar. Enligt förslaget skall paragrafen preciseras så att det skall vara möjligt att avvika från maximitiden på ett år i de fall som anges i paragrafen. Det skall vid sidan av de fall när tjänsten varit avbruten också kunna ske när det varit förbjudet att inleda tjänsten. Det skall alltså gälla samhällstjänster som inte ännu påbörjats.

6 §. *Tjänstgöringsplan.* Paragrafen innehåller bestämmelser om tjänstgöringsplanen. Bestämmelserna på lagnivå om innehållet i tjänstgöringsplanen skall enligt förslaget preciseras. Målet är att på lagnivå tydligare än i dagens läge definiera vad som skall ingå i en tjänstgöringsplan. Tjänstgöringsplanen är med tanke på verkställigheten av samhällstjänst en central handling av vilken tjänstens huvudsakliga innehåll och villkoren för den framgår. Planen fastställs av kriminalvårdsväsendet. Planen skall delges den dömd. Tjänsteuppgifterna, den sista dagen av tjänstgöringen och tjänstgöringsvillkoren skall vara centrala innehållet i tjänstgöringsplanen. Med tjänstgöringsuppgifter avses de arbetsuppgifter som åligger den dömd på tjänstgöringsplatsen. Med tjänstgöringsuppgifter avses de individuella uppgifterna, m.a.o. de uppgifter som en bestämd dömd skall utföra på en bestämd tjänstgöringsplats. Uppgifterna skall inte definieras särskilt ingående i tjänstgöringsplanen, eftersom detaljerna i arbetsuppgifterna kan ändras på ett sätt som det inte är ändamålsenligt att ändra i den del av tjänstgöringsplanen där tjänsteuppgifterna anges. I tjänstgöringsplanen skall uppgifterna definieras t.ex. så att den som utför samhälls-

tjänst i ett sjukhus konstateras ha till uppgift att utföra städningsarbeten i sjukhusets fastigheter. Ofta har tjänstgöringsuppgifterna definierats så att det gäller biträdande av någon medarbetare på tjänstgöringsplatsen. Vid sidan av särskilt definierade tjänstgöringsuppgifter kan ett allmänt konstaterande att den dömd är skyldig att utföra övriga uppgifter som anvisas på tjänstgöringsplatsen antecknas i tjänstgöringsplanen. Arbetsuppgifterna skall dock definieras så att den dömd är klart medveten om vad han eller hon är skyldig att göra på tjänstgöringsplatsen.

Med den dag tjänstgöringen upphör avses den på förhand angivna kalenderdag då samhällstjänsten senast skall vara slutförd. Enligt 5 § 1 mom. skall samhällstjänsten i allmänhet slutföras inom ett år efter att domen blev verkställbar. Om det sker en ändring i den sista dagen av tjänstgöringen, skall detta antecknas i tjänstgöringsplanen. Tjänstgöringsplanen skall i allmänhet också innehålla dagen för inledandet av tjänstgöringen. Eftersom planen skall göras upp i god tid innan tjänstgöringen inleds, är den exakta dagen då tjänsten skall inledas inte i samtliga fall då ännu bekant. Detta kan bero t.ex. på sjukdom hos den dömd eller på att den dömd utför en tidigare samhällstjänst. Kriminalvårdsväsendet skall separat göra upp ett detaljerat tidsschema för tjänstgöringen där också dagen för inledandet av samhällstjänsten skall ingå.

Tjänstgöringsvillkoren skall innehålla bestämmelser om hur den dömd skall bete sig på tjänstgöringsplatsen samt övriga skyldigheter. I likhet med tjänstgöringsuppgifterna skall också tjänstgöringsvillkoren kunna innehålla både skyldigheter och föreskrifter som är gemensamma för alla och särskilda föreskrifter som gäller den enskilde dömd. Till de allmänna villkoren hör t.ex. skyldigheten att anlända till tjänsten vid överenskommen tidpunkt och skyldigheten att avhålla sig från bruk av berusande medel under tiden för utförande av tjänstgöringsuppgifterna. Den dömd skall även åläggas att meddela kriminalvårdsväsendet om han eller hon är förhindrad att anlända till tjänstgöringsplatsen. Dessutom kan förbud att använda egen mobiltelefon eller att i tjänsten utträta egna ärenden övervägas som ett tjänstgöringsvillkor. Vissa tjänstgöringsuppgifter kan vara förknippade med tystnadsplikt som gäller saker som den dömd får veta i arbetet. Det är nödvändigt att den dömd skall bli inform-

rad om tjänstgöringsvillkoren på ett behörigt sätt, eftersom brott mot villkoren kan t.o.m. medföra att samhällstjänsten förvandlas till fängelse.

7 §. *Den dömdes skyldigheter.* Paragrafen skall gälla de skyldigheter som den som dömts till samhällstjänst föreskrivits och som hänför sig till avtjänandet av straffet. En bestämmelse om att den som dömts till samhällstjänst är skyldig att delta i uppgörandet av en tjänstgöringsplan skall enligt förslaget fogas till paragrafens 1 moment. Dessutom krävs det att den dömda deltar i de sammankomster som verkställigheten av tjänstgöringen förutsätter.

I tjänstgöringsplanen skall, som det föreslås, tjänstgöringsuppgifterna, den sista dagen av tjänstgöringen och tjänstgöringsvillkoren ingå. Fastställandet av tjänstgöringsuppgifterna och tjänstgöringsvillkoren är en åtgärd vid vilken det är viktigt att den dömda är närvarande. Det ligger ju först och främst i den dömdes intresse att han eller hon exakt känner till sina skyldigheter och således kan utföra samhällstjänsten på behörigt sätt. Det är också viktigt för den dömda att under beredningen och den egentliga verkställigheten av samhällstjänsten veta när verkställigheten avslutas. Således är samtliga delarna av en tjänstgöringsplan till naturen sådana att den dömdes medverkan redan vid uppgörandet av planen bidrar till att samhällstjänsten kan utföras på behörigt sätt.

I praktiken skall uppgörandet av en tjänstgöringsplan i regel innebära att den dömda deltar i en sammankomst på kriminalvårdsväsendets distriktsbyrå eller på tjänstgöringsplatsen. Under sammankomsten behandlas tjänstgöringsuppgifterna, det närmare tidsschemat och andra praktiska arrangemang i samband med den planerade samhällstjänsten av den dömda, en företrädare för tjänstgöringsplatsen och en tjänsteman vid kriminalvårdsväsendet. Delar av tjänstgöringsplanen skall kunna utvecklas och preciseras mellan sammankomsterna eller efter dem också via kontakter per telefon. Om tjänstgöringsplatsen måste bytas eller om det sker ändringar i tjänstearrangemangen, kan dylika överläggningar även senare behövas.

Bestämmelsen i det nuvarande 1 mom. skall tas in i 2 mom. En språklig ändring skall enligt förslaget göras i momentet. Den dömdes skyldighet att vid sidan av tjänstgöringsplanen även iakttä ett exakt tidsschema för tjänstgöringen som stadfäst av kriminal-

vårdsväsendet och som avses i den sista meningen i 6 § 1 mom. skall dessutom fogas till momentet. I tidsschemat skall datum och klockslag för samhällstjänsten fastställas.

Enligt förslaget skall den bestämmelse i gällande 7 § 2 mom. som gäller brott mot tjänstevillkoren överföras till en ny 7 b §.

Paragrafens 3 mom. skall gälla den dömdes skyldighet att avhålla sig från bruk av berusande medel. Sålunda skall den dömda inte få använda berusande medel eller uppträda berusad varken på tjänstgöringsplatsen eller på sammankomster som verkställigheten av tjänstgöringen kräver. Begreppet tjänstgöringsplats skall förstås i vid bemärkelse, dvs. förbudet mot att använda berusande medel och uppträda berusad skall gälla alla de platser där den dömda utför samhällstjänstetimar. T.ex. i underhållningsarbeten på motiöneringsplatser skall den dömda vara nykter på motiöneringsplatserna och under färderna mellan olika arbetsställen.

Till de sammankomster som verkställigheten av samhällstjänsten kräver räknas t.ex. ovan nämnda sammankomster med företrädare för tjänstgöringsplatsen och kriminalvårdsväsendet i samband med uppgörandet av tjänstgöringsplanen.

Förbudet mot berusning skall gälla förutom bruk av berusande medel också uppträdande i berusat tillstånd. Också om den dömda förtärt rikligt med alkohol föregående kväll kan han eller hon ännu följande morgon befinna sig i ett påverkat tillstånd som beror på alkohol och som kan konstateras på grundval av sinnesförnimmelser.

Långvarigt alkoholbruk framkallar ofta påföljande uppseendeväckande yttre symptom, t.ex. kraftiga darningar. Dessa fall står ofta starkt i strid med tjänstgöringsplatsernas egna normer. Även smärre observationer av rusmedelsmissbruk accentueras på tjänstgöringsplatser av en viss typ, såsom sjukhus och enheter för missbrukarvården. Detsamma gäller uppgifter som kräver att beteendennormerna för personalen på arbetsplatsen följs och som innebär umgänge med tjänstgöringsplatsens klientel. Dessa omständigheter som beror på sk. baksmälla kan anses omfattas av det förbud som föreslås bli reglerat i 3 mom.

Trots att berusat uppträdande i samband med utförandet av samhällstjänst skall förbjudas i lag, skall ett förbud mot bruk av berusande medel och uppträdande i berusat tillstånd särskilt antecknas i tjänstevillkoren i tjänstgö-

ringsplanen så att alla dömda med säkerhet skall vara underrättade om saken. Den som bryter mot förbudet gör sig skyldig till brott mot tjänstgöringsplanen. I de mest allvarliga fallen kan detta medföra att samhällstjänsten förvandlas till fängelse.

7 a §. *Övervakning av användning av rusmedel.* Den föreslagna nya paragrafen skall innehålla bestämmelserna om övervakning av användning av rusmedel hos den som utför samhällstjänst. I gällande lag saknas bestämmelser om fastställande av berusningstillstånd hos den dömda.

Är det av yttre kännetecken att döma uppenbart att den som utför samhällstjänst är påverkad av berusande medel under tjänstgöringstiden, skall berusningstillståndet konstateras så att en tjänsteman vid kriminalvårdsväsendet registrerar observationerna. Övervakningen av användningen av rusmedel skall rikta sig mot samtliga platser och sammankomster som hänförs till timmarna i tjänst. Ett uppenbart berusningstillstånd skall å sin sida kunna konstateras genom yttre tecken, såsom ögonen, rörelsernas osäkerhet och talets otydlighet.

Utgångspunkten skall vara att observationerna om berusningstillstånd görs och antecknas av en tjänsteman vid kriminalvårdsväsendet. Eftersom berusningstillstånd hos den som utför samhällstjänst kan medföra t.o.m. att samhällstjänst förvandlas till fängelse, förutsätter kraven på sakkunnighet och ansvarsfullhet samt den dömdes rättssäkerhet att det är ingen annan än en tjänsteman som gör observationerna.

I de flesta fall underrättas kriminalvårdsväsendet om misstankar om att den som utför samhällstjänst är berusad genom anmälan från en företrädare för tjänstgöringsplatsen. I praktiken torde det uppstå situationer när kriminalvårdsväsendets tjänsteman inte hinner anlända till tjänstgöringsplatsen i tillräckligt god tid, dvs. innan den dömda avlägsnar sig därifrån. I dessa fall är det ändamålsenligt att en företrädare för tjänstgöringsplatsen gör och antecknar observationerna av berusningstillståndet enligt samma principer som kriminalvårdsväsendets tjänstemän. Detta är viktigt för att problemsituationerna för den som utför samhällstjänst skall på ett behörigt och samlat sätt kunna bevisas.

Den föreslagna paragrafen skall också innehålla en bestämmelse som förpliktar till lämnande av utandningsprov. Om det finns anledning att misstänka att den dömda har be-

rusat sig med alkohol, skall han eller hon kunna förpliktas att lämna utandningsprov. Då behöver berusningstillstånd inte vara uppenbart. Det gäller ett prov som tas med en alkometer. Provet skall tas av en tjänsteman vid kriminalvårdsväsendet. Om den dömda vägrar att lämna utandningsprov, är vägran i sig inte ett bevis för berusningstillstånd, men kan tillsammans med andra berusningsobservationer inverka på helhetsbedömningen av berusningstillståndet.

7 b §. *Brott mot skyldigheter.* Det föreslås att bestämmelsen i 7 § 2 mom. i gällande lag som gäller brott mot tjänstgöringsplanen skall tas in i en ny 7 b §. Brott mot tidsschemat för tjänstgöringen som avses i sista meningen i 6 § 1 mom. och brott mot förbudet mot att använda rusmedel eller uppträda i berusat tillstånd enligt 7 § 3 mom. skall enligt förslaget fogas till den som grund för muntlig eller skriftlig anmärkning. Muntlig eller skriftlig anmärkning för brott mot tjänstgöringsplanen skall alltså kunna ges. Enligt 6 § 1 mom. som enligt förslaget skall ändras skall tjänstgöringsplanen omfatta tjänstgöringsuppgifterna, den sista dagen av tjänstgöringen och tjänstgöringsvillkoren. Ett brott mot någon av delarna i tjänstgöringsplanen skall vara tillräckligt för att en anmärkning skall kunna ges.

8 §. *Grovt brott mot skyldigheter.* Den gällande paragrafen gäller grovt brott mot tjänstgöringsvillkoren. Den föreslagna paragrafen skall gälla grovt brott mot skyldigheterna för den som dömts till samhällstjänst. Med grovt brott mot skyldigheterna avses att någon försummar att inleda utförandet av samhällstjänst, avbryter utförandet eller annars grovt överträder tjänstgöringsplanen eller tidsschemat för tjänstgöringen eller upprepade gånger eller grovt försummar att iaktta förbudet mot användning av rusmedel. Det kan gälla grovt brott mot skyldigheter om den dömda t.ex. försummar att utföra de arbetsuppgifter som tjänstgöringen kräver, uppträder berusad på tjänstgöringsplatsen eller beter sig olämpligt där. Olämpligt beteende kan ta sig uttryck i t.ex. förolämpande språkbruk eller uppträdande.

Grovt brott mot skyldigheter skall såsom i dagens läge medföra att saken anmäls till allmänna åklagaren och inledandet av samhällstjänst förbjuds eller utförandet av tjänsten avbryts.

Paragrafens 3 mom. föreslås bli ändrat så att domstolen skall kunna förvandla också sådan

samhällstjänst som inte ännu inletts till fängelse. För närvarande tolkar domstolarna möjligheterna att förvandla samhällstjänst som ännu inte påbörjats till fängelse delvis på olika sätt. Några domstolar har konstaterat att åklagarens yrkande att samhällstjänst som inte inletts skall förvandlas till fängelse inte grundar sig på lag. Andra domstolar har tolkat frågan så att utförande av samhällstjänst inte längre är befogat om den dömde har gjort sig skyldig till ett nytt brott eller grovt brutit mot tjänstgöringsvillkoren och därmed genom sitt eget beteende brutit mot villkoren för den samhällstjänst han eller hon tidigare dömts till. Om den dömde gjort sig skyldig till ett eller flera nya brott eller grovt brutit mot villkoren för samhällstjänst, är detta i allmänhet bevis för att den dömde inte lämpar sig för samhällstjänst. Enligt propositionen skall även samhällstjänst vars verkställighet ännu inte inletts kunna förvandlas till fängelse. Trots detta finns det situationer när det, om den dömdes situation som helhet beaktas, kan vara befogat och rimligt att alla samhällstjänststraff som skall verkställas inte förvandlas till fängelse.

8 a §. *Utredning av brott mot skyldigheter.* Bestämmelser om utredning av brott och grova brott mot skyldigheter skall enligt förslaget fogas till lagen. Det gäller situationer när den som dömts till samhällstjänst misstänks för brott mot skyldigheter enligt 7 b § eller för grovt brott mot skyldigheter enligt 8 §. I dessa situationer skall kriminalvårdsväsendet göra en utredning av vilken det klart skall framgå vad som skedde i situationen när den misstänkta förseelsen ägde rum och vilka åtgärder som vidtagits. Det är av stor betydelse i utredningen att den misstänkte och en företrädare för tjänstgöringsplatsen hörs i saken.

2. Närmare bestämmelser

Det är meningen att statsrådets förordning som skall precisera lagen skall innehålla en bestämmelse om att observationer om uppenbart berusningstillstånd hos den dömde skall antecknas på ett särskilt formulär som skall fastställas av brottsförklaringsverket.

3. Ikraftträdande

Lagen föreslås träda i kraft ungefär tre månader efter att riksdagen antagit lagen och

den blivit stadfäst.

Eftersom införandet av åtgärder som hänför sig till övervakning av användningen av rusmedel kräver utbildning av de anställda vid kriminalvårdsväsendet, anses en tid om tre månader för utbildning i anslutning till lagen ikraftträdande nödvändig.

Lag

om ändring av lagen om samhällstjänst

Eftersom införandet av åtgärder som hänför sig till övervakning av användningen av rusmedel kräver utbildning av de anställda vid kriminalvårdsväsendet, anses en tid om tre månader för utbildning i anslutning till lagen ikraftträdande nödvändig.

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen den 12 december 1996 om samhällstjänst (1055/1996) 1 § 2 mom., 4 §, 5 § 1 mom., 6 § 1 mom. samt 7 och 8 §, av dessa lagrum 1 § 2 mom. och 6 § 1 mom. sådana de lyder i lag 138/2001 samt 7 och 8 § sådana de lyder delvis ändrade i sistnämnda lag, samt fogas till lagen nya 7 a, 7 b och 8 a § som följer:

1 §

Samhällstjänst

Högst *tio* timmar av ett samhällstjänststraff kan dock avtjänas genom deltagande i åtgärdsprogram som stöder en reduktion av återfallsbrottslighet eller så att tjänster avsedda att minska rusmedelsproblem anlitas på ett sätt som kriminalvårdsväsendet godkänner.

4 §

Samtycke och lämplighet

För att gärningsmannen skall kunna dömas till samhällstjänst krävs att han *eller hon* har samtyckt till att straffet döms ut som samhällstjänst och att han eller hon kan antas klara av den. För att bedöma hur gärningsmannen klarar av samhällstjänsten gör kriminalvårdsväsendet upp en lämplighetsutredning som avses i 3 § förordningen om samhällstjänst (1259/1990).

5 §

Tidpunkt för verkställigheten

Verkställigheten av *samhällstjänst* skall inledas utan dröjsmål, och tjänstgöringen skall slutföras inom ett år från det domen blev verkställbar, om inte något annat följer av 6 § 2 mom. eller 9 § 2 mom. Om tjänstgöringen har avbrutits eller ett förbud utfärdats mot att inleda tjänstgöringen på grund av att den dömda misstänks för att grovt ha brutit mot villkoren för tjänsten eller på grund av att åklagaren har meddelat att den dömda kommer att åtalas för ett nytt brott, men domstolen dock tillåter att tjänstgöringen fortgår, inräknas i maximitiden på ett år inte den tid under vilken tjänstgöringen har varit avbruten eller förbudet mot att inleda tjänstgöringen är i kraft.

6 §

Tjänstgöringsplan

För utförande av samhällstjänst fastställer kriminalvårdsväsendet en tjänstgöringsplan som innehåller tjänstgöringsuppgifterna och den dag tjänstgöringen upphör. De nödvändiga villkoren för samhällstjänst som tjänstgöringsuppgifterna och förhållandena på tjänstgöringsplatsen kräver skall också

registreras i tjänstgöringsplanen. Kriminalvårdsväsendet gör separat upp ett exakt tidsschema för tjänstgöringen.

eller henne en muntlig eller skriftlig anmärkning.

7 §

Den dömdes skyldigheter

Den som har dömts till samhällstjänst är skyldig att delta i uppgörandet av en tjänstgöringsplan och i de sammankomster som verkställigheten av tjänstgöringen kräver.

Den som har dömts till samhällstjänst skall iaktta den tjänstgöringsplan och det tidsschema som har fastställts för honom eller henne och samvetsgrant utföra de uppgifter som han eller hon har ålagts.

Den dömden får inte använda alkohol eller något annat rusmedel eller vara påverkad av något rusmedel på tjänstgöringsplatsen eller på sammankomster som verkställigheten av tjänstgöringen kräver.

7 a §

Övervakning av användning av rusmedel

Om den dömden av yttre kännetecken att döma uppenbarligen är påverkad av alkohol eller något annat rusmedel på tjänstgöringsplatsen eller på sammankomster som verkställigheten av tjänstgöringen kräver, skall en tjänsteman i kriminalvårdsväsendet anteckna observationerna av berusningstillståndet. Om det misstänks att berusningen beror på alkohol, kan en tjänsteman i kriminalvårdsväsendet dessutom förplikta den dömden att lämna utandningsprov.

7 b §

Brott mot skyldigheter

Om den dömden inte iakttar tjänstgöringsplanen, tidsschemat för tjänstgöringen eller förbudet enligt 7 § 3 mom. skall kriminalvårdsväsendet ge honom

8 §

Grovt brott mot skyldigheter

Om den dömden inte börjar utföra samhällstjänst eller om han eller hon avbryter den eller på något annat sätt grovt bryter mot tjänstgöringsplanen eller tidsschemat för tjänstgöringen eller upprepade gånger eller grovt försummar att iaktta förbudet enligt 7 § 3 mom., skall kriminalvårdsväsendet utan dröjsmål anmäla saken till allmän åklagare. Samtidigt skall kriminalvårdsväsendet förbjuda att samhällstjänst inleds eller bestämma att utförandet av tjänsten skall avbrytas.

Om samhällstjänsten enligt åklagarens bedömning skall förvandlas till fängelse, skall han utan dröjsmål yrka det vid den domstol inom vars domkrets den till samhällstjänst dömden bor eller stadigvarande vistas, som i första instans har avgjort det brottmål i vilket samhällstjänsten dömdes ut eller som prövar ett åtal för ett brott som den dömden har begått. Vid behov skall åklagaren bestämma att en undersökning skall utföras i saken.

Om domstolen anser att den dömden grovt har brutit mot sina skyldigheter på det sätt som avses i 1 mom., skall den förvandla den utförda delen av samhällstjänsten till ett ovillkorligt fängelsestraff som inte får vara kortare än fyra dagar. Domstolen kan också till fängelse förvandla samhällstjänst vars verkställighet ännu inte inletts.

8 a §

Utredning av brott mot skyldigheter

Om den dömden misstänks för att ha brutit eller grovt brutit mot sina skyldigheter enligt 7 §, skall kriminalvårdsväsendet utreda saken. När utredningen genomförs, skall den dömden och vid behov en representant för tjänstgöringsplatsen höras.

Denna lag träder i kraft den 2003.

Helsingfors den 15 november 2002

Republikens President

TARJA HALONEN

Minister *Ville Itälä*

Lag

om ändring av lagen om samhällstjänst

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen den 12 december 1996 om samhällstjänst (1055/1996) 1 § 2 mom., 4 §, 5 § 1 mom., 6 § 1 mom. samt 7 och 8 §, av dessa lagrum 1 § 2 mom. och 6 § 1 mom. sådana de lyder i lag 138/2001 samt 7 och 8 § sådana de lyder delvis ändrade i sistnämnda lag, samt fogas till lagen nya 7 a, 7 b och 8 a § som följer:

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Samhällstjänst

Högst fem timmar av ett samhällstjänststraff kan dock avtjänas så att tjänster avsedda att minska rusmedelsproblem anlitas på ett sätt som kriminalvårdsväsendet godkänner.

Högst *tio* timmar av ett samhällstjänststraff kan dock avtjänas *genom deltagande i åtgärdsprogram som stöder en reducering av återfallsbrottslighet* eller så att tjänster avsedda att minska rusmedelsproblem anlitas på ett sätt som kriminalvårdsväsendet godkänner.

4 §

Samtycke och lämplighet

För att gärningsmannen skall kunna dömas till samhällstjänst krävs att han har samtyckt till att utföra sådan och att det kan antas att han kommer att klara av den.

4 §

Samtycke och lämplighet

För att gärningsmannen skall kunna dömas till samhällstjänst krävs att han *eller hon* har samtyckt till att straffet döms ut som samhällstjänst och att han eller hon kan antas klara av den. För att bedöma hur gärningsmannen klarar av samhällstjänsten gör kriminalvårdsväsendet upp en lämplighetsutredning som avses i 3 § förordningen om samhällstjänst (1259/1990).

5 §

Tidpunkt för verkställigheten

Verkställigheten av samhällstjänsten skall inledas utan dröjsmål, och tjänstgöringen skall slutföras inom ett år från det domen blev verkställbar, om inte något annat följer av 6 § 2 mom. eller 9 § 2 mom. Om

5 §

Tidpunkt för verkställigheten

Verkställigheten av samhällstjänst skall inledas utan dröjsmål, och tjänstgöringen skall slutföras inom ett år från det domen

tjänstgöringen har avbrutits på grund av att den dömd misstänks för att grovt ha brutit mot villkoren för tjänsten eller på grund av att åklagaren har meddelat att den dömd kommer att åtalas för ett nytt brott, men domstolen dock tillåter att tjänstgöringen fortgår, inräknas i maximitiden på ett år inte den tid under vilken tjänstgöringen har varit avbruten.

6 §

Tjänstgöringsplan

För utförande av samhällstjänst fastställer kriminalvårdsväsendet en tjänstgöringsplan med ett detaljerat tidsschema och övriga villkor för samhällstjänsten.

7 §

Tjänstgöringsvillkor

Den som har dömts till samhällstjänst skall, med iakttagande av den tjänstgöringsplan som har fastställts för honom och de föreskrifter och anvisningar som har meddelats honom, samvetsgrant utföra de uppgifter som han har ålagts.

blev verkställbar, om inte något annat följer av 6 § 2 mom. eller 9 § 2 mom. Om tjänstgöringen har avbrutits *eller ett förbud utfärdats mot att inleda tjänstgöringen* på grund av att den dömd misstänks för att grovt ha brutit mot villkoren för tjänsten eller på grund av att åklagaren har meddelat att den dömd kommer att åtalas för ett nytt brott, men domstolen dock tillåter att tjänstgöringen fortgår, inräknas i maximitiden på ett år inte den tid under vilken tjänstgöringen har varit avbruten *eller förbudet mot att inleda tjänstgöringen är i kraft*.

6 §

Tjänstgöringsplan

För utförande av samhällstjänst fastställer kriminalvårdsväsendet en tjänstgöringsplan som innehåller tjänstgöringsuppgifterna och den dag tjänstgöringen upphör. De nödvändiga villkoren för samhällstjänst som tjänstgöringsuppgifterna och förhållandena på tjänstgöringsplatsen kräver skall också registreras i tjänstgöringsplanen. Kriminalvårdsväsendet gör separat upp ett exakt tidsschema för tjänstgöringen.

7 §

Den dömdes skyldigheter

Den som har dömts till samhällstjänst är skyldig att delta i uppgörandet av en tjänstgöringsplan och i de sammankomster som verkställigheten av tjänstgöringen kräver.

Den som har dömts till samhällstjänst skall iaktta den tjänstgöringsplan och det tidsschema som har fastställts för honom eller henne och samvetsgrant utföra de uppgifter som han eller hon har ålagts.

Den dömd får inte använda alkohol eller något annat rusmedel eller vara påverkad av något rusmedel på tjänstgöringsplatsen eller på sammankomster som verkställigheten av tjänstgöringen kräver.

7 a §

Övervakning av användning av rusmedel

Om den dömda av yttre kännetecken att döma uppenbarligen är påverkad av alkohol eller något annat rusmedel på tjänstgöringsplatsen eller på sammankomster som verkställigheten av tjänstgöringen kräver, skall en tjänsteman i kriminalvårdsväsendet anteckna observationerna av berusningstillståndet. Om det misstänks att berusningen beror på alkohol, kan en tjänsteman i kriminalvårdsväsendet dessutom förplikta den dömda att lämna utandningsprov.

Om den dömda handlar i strid med tjänstgöringsplanen eller andra villkor, skall kriminalvårdsväsendet ge honom eller henne en muntlig eller skriftlig anmärkning.

7 b §

Brott mot skyldigheter

Om den dömda inte iakttar tjänstgöringsplanen, tidsschemat för tjänstgöringen eller förbudet enligt 7 § 3 mom. skall kriminalvårdsväsendet ge honom eller henne en muntlig eller skriftlig anmärkning.

8 §

Grovt brott mot tjänstgöringsvillkoren

Om den dömda inte börjar utföra samhällstjänst eller om han eller hon avbryter den eller på något annat sätt grovt bryter mot villkoren för tjänsten, skall kriminalvårdsväsendet utan dröjsmål anmäla saken till allmän åklagare. Samtidigt skall kriminalvårdsväsendet förbjuda att samhällstjänst inleds eller bestämma att utförandet av tjänsten skall avbrytas.

Om samhällstjänsten enligt åklagarens bedömning skall förvandlas till fängelse, skall han utan dröjsmål yrka det vid den domstol inom vars domkrets den till samhällstjänst dömda bor eller stadigvarande vistas, som i första instans har avgjort det brottmål i vilket samhällstjänsten dömdes ut eller som prövar ett åtal för ett brott som den dömda har begått. Vid behov skall åklagaren bestämma att en undersökning skall utföras i saken.

Om domstolen anser att den dömda grovt har brutit mot villkoren för tjänsten, skall den förvandla den utförda delen av samhällstjänsten till ett ovillkorligt fängelsestraff som inte får vara kortare än fyra dagar.

8 §

Grovt brott mot

tjänstvillkoren

Om den dömda inte börjar utföra samhällstjänst eller om han eller hon avbryter den eller på något annat sätt grovt bryter mot tjänstgöringsplanen eller tidsschemat för tjänstgöringen eller upprepade gånger eller grovt försummar att iaktta förbudet enligt 7 § 3 mom., skall kriminalvårdsväsendet utan dröjsmål anmäla saken till allmän åklagare. Samtidigt skall kriminalvårdsväsendet förbjuda att samhällstjänst inleds eller bestämma att utförandet av tjänsten skall avbrytas.

Om samhällstjänsten enligt åklagarens bedömning skall förvandlas till fängelse, skall han utan dröjsmål yrka det vid den domstol inom vars domkrets den till samhällstjänst dömda bor eller stadigvarande vistas, som i första instans har avgjort det brottmål i vilket samhällstjänsten dömdes ut eller som prövar ett åtal för ett brott som den dömda har begått. Vid behov

skall åklagaren bestämma att en undersökning skall utföras i saken.

Om domstolen anser att den dömda grovt har brutit mot sina skyldigheter på det sätt som avses i 1 mom., skall den förvandla den utförda delen av samhällstjänsten till ett ovillkorligt fängelsestraff som inte får vara kortare än fyra dagar. Domstolen kan också till fängelse förvandla samhällstjänst vars verkställighet ännu inte inletts.

8 a §

Utredning av brott mot skyldigheter

Om den dömda misstänks för att ha brutit eller grovt brutit mot sina skyldigheter enligt 7 §, skall kriminalvårdsväsendet utreda saken. När utredningen genomförs, skall den dömda och vid behov en representant för tjänstgöringsplatsen höras.

Denna lag träder i kraft den 2003.
